

1 ÚVOD

1.1 Realita (nejen) českého daňového práva

Daňové právo lze označit za jednu z nejsložitějších právních disciplín, a to zejména v kontextu jeho rozsáhlosti (často však nejen z hlediska rozsahu širě právní úpravy, ale i kazuistiky a rozsahu legislativního textu).

Uvedené vede mimo jiné k tomu, že daňové právo nikdo (ve smyslu fyzické osoby) již nedokáže vnímat jako celek. Vytváří se tedy **specialisté na určité daně**, kteří svým selektivním poznáváním a bádáním právní úpravu zpravidla dále oddalují od ostatních daňových zákonů, v rámci kterých působí specialisté jiní (tato specializace se prosazuje též v normotvorbě či judikatuře).

V případě tzv. velkých daní¹ pak specializace často prostupuje i do té míry, že diferencuje povolání daňových poradců i daňových právníků v rámci jednotlivých daní (např. se lze specializovat pouze na oblast závislé činnosti – mzdové účetnictví, transferové ceny, odpisování majetku, investiční fondy a celou řadu dalších oblastí, které samy postačí k obživě). Z toho tedy plyne fragmentace přístupů dokonce i v rámci jedné daně.

Nemožnost či velká obtížnost obsáhnout celou šíří daňového práva vede k tomu, že nelze podrobněji dohlédnout, jakou konečnou regulaci, alokaci a redistribuci daná daň přináší.

Důsledkem výše uvedeného je, že právní normy nejsou řádně provázány v efektivním systému a mnohdy se navzájem duplikují². Často jsou též ve vzájemném rozporu nebo vedou k **protichůdné regulaci**³.

Byť se toto dá namítnout i v jiných právních odvětvích, dojde-li na srovnání například s občanským nebo správním právem, daňové právo vychází z hlediska své čitelnosti, integrity a koncepčnosti nejhůře.

Na druhou stranu potřeba po rozpracování daňové teorie je v silném podvědomí. Obecně lze mezi tuzemskou odbornou veřejností v posledním desetiletí vycítit tlak na změnu tohoto přístupu a rozpracování zejména daňových zákonů dle daňové

¹ Lze uvést zejména daň z příjmů, daň z přidané hodnoty či daň z obratu.

² Lze také glosovat jednoho z autorových kolegů, který v kontextu jistého zákona nelichotivě vyjádřil, že již není vhodné hovořit o duplicitách, ale o triplicitách, kvadruplicitách atd.

³ Například v České republice veřejná moc na jedné straně všemožně podporuje pořizování vlastního bydlení, a na straně druhé zatěžuje tento převod nezanedbatelnou transakční daní.

teorie. Především se akcentuje tzv. **principle based legislation**^{4,5}, který se též v praxi projevuje při tvorbě zásadní evropské legislativy⁶.

Je tak tedy nutné odmítnout názory, které volají po tom, aby právo bylo v zájmu čitelnosti pro co nejširší okruh adresátů spíše kazuistické. Kazuistika totiž nutně přinese výše uvedené problémy a vede především k větší masivnosti legislativního textu, v rámci kterého stejně není schopen adresát norem najít svou životní situaci.

V podmínkách České republiky je první z příčin tohoto stavu fakt, že daňové právo je v této zemi velmi mladým právním odvětvím, znovu vzniknuvším po roce 1989.⁷ Druhou příčinou, která není však již pouze českým specifikem, je obecný nedostatek daňové teorie, tj. malý důraz na (základní) výzkum v oblasti daňového práva a malé množství teoretické literatury včetně odborných publikací.⁸ Primární je akcent na praktické příklady a praktické situace.

1.2 O obsahu publikace

Sama kniha je postavena na přístupu, který vychází z **jednoty vědeckého poznání** a nikoli konkurence, ale kolaborace vědeckých disciplín. Váže tak na odkazy a poznatky nejen právních praktiků a teoretiků, ale také poznatky ekonomické a historicko-komparativní. Tato východiska podrobněji shrnuje kapitola 2.

K vlastnímu zkoumání daňových principů je pak nutné správně definovat, co je a co není **daní**, a určit její charakteristiky. To vše s důrazem na materiální stránku věci. Zde je nejen pro tuto publikaci zajímavé odlišení daně od poplatku. Tyto kruhové definice jsou obsahem kapitol 3 a 4.

Obdobná potřeba definice platí i pro samotné **principy**. Byť jsou hojně citovány a akcentovány, tak málokdo dokáže podstatu tohoto právního fenoménu vysvětlit. Především principy jsou často vnímány zcela autonomně, nicméně realitou je, že vytvářejí poměrně svébytný systém a jejich používání v právní praxi se řídí zcela

⁴ FREEDMAN, Judith. *Improving (Not Perfecting) Tax Legislation: Rules and Principles Revisited* [online]. Oxford: b.n., 2010 [citováno 6-12-2014]. Dostupný z [www: <http://www.law.ox.ac.uk/>](http://www.law.ox.ac.uk/).

⁵ Obecně platí též staré římské: „*Omnis definitio in iure civili periculosa est: parum est enim, ut non subverti possit*“ (každá definice v soukromém právu je nebezpečná, neboť jen zřídka ji nelze vyvrátit). Byť se toto vztahuje k soukromému právu, tak má obecnou platnost.

⁶ FREEDMAN, Judith, GRAEME, Macdonald. *The Tax Base for CCCTB: The Role of Principles* [online]. Oxford: b.n., 2008 [citováno 21-4-2015]. Dostupný z [www: <http://www.law.ox.ac.uk/themes/tax/documents/WP0807_001.pdf>](http://www.law.ox.ac.uk/themes/tax/documents/WP0807_001.pdf).

⁷ V realitě centrálně řízené ekonomiky v podstatě ve své skutečné podobě nemohlo existovat. Byť tedy mohlo mít daňové právo na území dnešní České republiky dobře hmatatelnou tradici, 40letá socialistická odmítka udělala z tradice historii. Nový daňový systém tak musel na území dnešní České republiky po roce 1989 vzniknout de facto okamžitě a na „zelené louce“. Tato rychlost se projevila zejména absencí silných teoretických základů, principů i jiných společných pravidel.

⁸ Důkazem tohoto faktu je, že prostor, který je věnován teorii v rámci knih o daňovém právu, je oproti jiným právním odvětvím výrazně nižší.

jinými zákonitostmi, než je tomu u standardních norem. Tyto podrobnosti jsou pak vysvětleny v kapitolách 6 a 7. Vlastní konkrétní principy jsou pak rozebrány v nejrozsáhlejší kapitole 8.

Tato publikace má v zásadě obecnou (globální) platnost. Je to logické, neboť daně jsou si v různých státech podobné, vycházejí ze stejných myšlenek, tj. systém principů nebude diametrálně odlišný.

Globálnost pak umožňuje nejen využít závěry této publikace přeshraničně, ale také přímo podporuje aplikaci zahraničních poznatků v tuzemské praxi. Nejde přitom jen o teoretickou literaturu, ale i o zahraniční judikaturu, správní praxi atd.